

Jobbágy Károly: Feltámadás

Irodalmi és művészeti életünkben követelmény, hogy az írók és művészek a felzabadt és vezető osztályra nőtt proletariátusnak, a dolgozó százezreknek közérthető nyelven, az ő kérdéseikről, örömeikről szóljanak. S az is követelmény volna, hogy ezek az írók, költők, művészek maguk is a proletariátusból támadjanak — hiszen a munkásság élményanyagát kívülről megszerezni nehezebb. Baj, hogy még mindig kevés a munkásíró. Parasztíróink évtizedek óta vannak, de olyan, aki a munkásságból jött, kevesebb.

Jobbágy Károly ilyen költő s már ezért is fel kellene rá figyelnie a kritikának. A munkásírók fejlődése fontos irodalompolitikai ügy, amit — valljuk meg — kisé elhanyagoltunk. Többet foglalkoztunk mások »osztálykorlátaival«, mint a munkásírók éppen osztályuk nyújtotta fejlődési lehetőségeivel. Jó példa erre, hogy Jobbágy Károly kötetének kétségkívül meglévő hiányosságait milyen' meg nem értéssel ítélte el a kritikák többsége, hogy csak hónapokkal később szolgáltasson elégtételt az az elismerés, mely a fiatal írók pályázatán a második díjhoz jutatta.

Félreértés ne essék: Jobbágy-nak nincs szüksége proletár származása »protekciónak«. Költő ő, »osztályától függetlenül«, még »polgári mértékkel« mérve is. A megkülönböztetésre nem neki: a kritikának van szüksége. Hogy jobban felismerje, kihangsúlyozza Jobbágy szemléletében azt, ami proletármúltjából következik, ami nemcsak saját, de egész osztályának tulajdona. (Ő maga is nem egy helyen utal erre, — így »Favágás közben« c. versében.)

Átfogó elemzés helyett itt csak röviden mutathatunk rá Jobbágy Károly költészetének erényeire és hibáira. Legfőbb erénye az őszinteség, közvetlenség és problémalátás. Optimista író a szónak legjobb értelmében. Hisz a fejlődésben, a szocializmus ügyében; a magyar munkásosztály felemelkedését feltétlenül pozitívan ítéli meg. Verseinek többségében azonban nem konfliktusmentes, problémátlanul derűs világ jelenik meg. Nem hallgathatjuk el, hogy *vannak* ilyen versei, méginkább olyanok, ahol a problémák megoldása sematikus, frázisok előráncigálásával történik meg. De érdeme éppen a problémák, a növekedés nehézségeinek felvetése, a tünődés, a nehézségekkel való szembenézés, ami azonban sohasem tartózkodó,

vagy éppen ellenséges, hanem mindig az akadályok legyőzésében való biztos hitben történik. Mert vannak itt kérdések, nehézségek, sőt küzdelmek: s nem is nehéz észrevenni őket. Jobbágy bátorságát mutatja és írói hitelét adja, hogy szembenéz velük. (»Békési versek«, »Tábor-tűz«, »Őszi szántás.«) A probléma felismerése azonnal szubjektíve hat rá: saját lelkében teremt konfliktust. De a felismeréssel és a konfliktus jelentkezésével egyidőben megjelenik a munkásember öntudata, a hit és bizalom osztálya és pártja iránt. Ez költői síkon ismét szubjektíve is jelentkezik: az író hisz az értelemben, hisz a fejlődésben s osztálya erejében — s mindezt nemcsak mint ideológiai tétel, de (osztálytudata révén) *saját* értelmének, saját erejének vidám tudatában is jelentkezik. A költő azonos osztályával, osztálya szemével lát, ítél, de már a küzdelem megindulása előtt érzi osztálya, pártja erejét. S minthogy ez *saját* ereje: az akadály legyőzésébe vetett hite tölti el derűs, őszinte optimizmussal. (»Az »otthon' én vagyok.«) Ez az egyetlen lehetőség arra, hogy egy író nyíltan szembenézzen mai életünk nehézségeivel is és mégis hiteles, őszinte optimizmus sugározék művéből. Minden másból csak polgári kétkedés, dekadencia vagy értéktelen kincstári optimizmus fakadhat.

Az előbbivel összefügg, de külön hangsúlyozni sem árt, hogy Jobbágy verseiben mindig középpont az ember: munkája, harca, öröme. S nem valami elvont lény, nem is szociológiai fogalom, hanem élő ember, aki ismét maga a költő és ugyanakkor osztályának fia: típus is. Ezért visszhangzik minden sora ország-szerte, sokkal inkább, mint nem egy nála jobb költőnk írása.

S az országos visszhang másik tényezője: a közérthető, világos forma, egyszerű népies verselés. Alább számos kifogást emelünk Jobbágy verseinek formai megoldása ellen. De hogy ez a verselés már most is, sok tökéletlenségével együtt *élvezhető*, széles rétegeknek rokonszenves, jól szavalható, tetszetős és ezért nevelő hatású költszetet, azt elhallgatni nem volna becsületes dolog. Híveket szerez a költészetnek, megkedvelteti a versolvasást, s az olvasót előkészíti jobb (de nehezebb!) költők olvasására is. És e mellett munkára, igaz hazafiságra, közösségi érzésre nevel.

Az, persze súlyos hiba, hogy a nevelő szándék lólába néha nagyon is kilóg a versekből. Ha valaki logikusan, rendszerben előadott ideológiai vagy közgazdasági fejtegetést akar olvasni, nyilván szakkönyv, újság vagy folyóirat, nem verskötet után nyúl. Jobbágnak nem egy versét vezércikkjellege teszi elviselhetetlenné. (*»Exkavátor.«*)

Máskor viszont az a baj, hogy az író elragadja 'élménye és erősebb a kifejezés kényszere, mint a költői vénája. Visszaadni az élményt, kimondani azt, amit megérezett, amire rájött, leírni, amit látott: ez *előfeltétele* a költői alkotásnak, csak hogy a mű akkor lesz költőivé, ha mondanivalóját szép formában, érthetően, élvezhetően tárja olvasója elé. S a kifejezés hevülete nem egy versében messze előtte jár a kifejezés tökélyének: a tartalom és forma egysége nagyon sokszor nincs meg. (*»Vivódás.«*) Ilyenkor jelennek meg a versben a henye jelzők, a szórendi hibák, a rossz asszonáncok, ilyenkor burjánzanak el a versét szétördelő, magyarul *enjambementok*. — Jobbágy sokat köszönhet Illyésnek, tőle tanulta a legtöbbet, nem egy verse szinte Illyés utánézés. (Így a *»Gyárlátogatás«* egész problémafelvetése teljesen egyezik a *»Nem menekülhetsz«* konfliktusával, de — a megváltozott társadalmi helyzetnek megfelelően — tartalmilag megoldottabb, formailag kevésbé.) De hol van Jobbágy költészete Illyés mondatainak pontosságától, képeinek érzékletességétől, verselésének tökélyétől! Nyilván Illyéstől tanulta el az enjambement-ok használatát, mint annyi más fiatal költőnk. Illyés azonban franciás műveltsége birtokában is magyar módra, mértékkel használja, míg Jobbágy és sokan mások, még élvonalbeli költőink is oly rosszul bánnak vele, hogy az enjambement már-már verselésünk egyik legfőbb formai kerékkötője. A fonetikai egységeket kettészelő enjambement mindegyre zavarja a versek érthetőségét.

Más tekintetben is előfordul, hogy helytelenül használt költői eszközök lerontják a vers hatását. A tetszetős képek, metaforák, olcsó ötletek ál-költőisége nem egyszer súlyos tehertétel. Minderre néhány példa csak egy versből (*»Gondolsz-e rá?«*):

*Mikor a habos, híg habarcsot
hordtam, vagy karom téglát tartott
s a palló, mint a jég
csúszott; a kő egetni kezdett
s minden, minden cudar hideg lett,
— esett épp így felénk.*

Az olvasó megkönnyebbül, hogy csak *»felénk«* esett, nem *»ránk«*. Így nem is lehet olyan kellemetlen. Vagy csak a rím kedvéért került oda ez a szó? Es a költő így folytatja:

*Most jön a kinlódás! — pedig nem
kivánta egy tagunk,*

s így tovább. Íme: egy mondatban értelmetlenség, rossz szórend, rossz enjambement. — De igazságtalanság csak rossz sorokat idézni. Megvígasztal a vers remek befejezése:

*És ha majd ott ver — szinte hallom —
egy ország szíve az állványpallón,
a munkás
... esőn, ködön át
fűtүүлni kezdi vígan, bátran
— mert nincs egyedül a világban —
a közösség dalát.*

Sokszor túlméretezi a verset. (*»Védelem.«*) Egy-egy jó alapötlet, probléma túlságosan is ki van fejtve, ki van használva. Pedig a mértéktartás nagyon fontos. Nemcsak Jobbágnak, de sok más költőnknek jobban figyelembe kellene vennie azt, hogy a vers *képlet*: ha egyetlen szó, egyetlen hang rossz helyen van, vagy fölösleges: rossz az egész! A másik ugyanilyen fontos, elvi jelentőségű formai szabály: a vers nem enged meg több szabadságot a kifejezés szabátosságában, magyarosságában, érthetőségében, mint a folyóbeszéd. Ami *»prózában«* (tehát ritmust, rímet elrejtve) elmondva, felolvastva nem állja meg tökéletesen a helyét — az csak rossz vers lehet. Nem lehet tehát egy rím, vagy egy sor ritmszerű kedvéért a magyaros szórendet feláldozni, vagy a verset léha töltőszavakkal (*»hát«, »így«, stb.)* teletűzdelni. Általános jelenségről van szó, s fiatal költőink nagy része sorozatosan követ el verseiben ilyen hibákat. Ezen aztán nem segít az élmény, nem segít a mondanivaló magasrendűsége. Így születnek a rosszul versbeszedett tárcák, vezércikkek, riportok (*»Felhők fölött«*), sőt — egyetemi katalógusok, (*»Műegyetem«*) s így lesz Jobbágy kötetének mélypontjává az élményanyagában oly friss, rokonszenves *»Balatoni napló«*. Megérdemelné, hogy újraírja.

Bosszantó formai korlátoltságaiért bőségesen kárpótol egészséges hangja, őszintesége. Költői öntudata is rokonszenves, — éppen mert nem pöz, hanem életöröm, magabiztosság és a munkásosztállyal való azonosulás sugallja. Még inkább megfog bennünket, hogy olyan élményekről ad érzékletes képet, melyekkel egész eddigi.

irodalmunk jóformán adós maradt. (»Magszoktam már« stb.) Nagyon kevesen írtak jobban a fizikai munkáról, mint ő. (»Rakodók«, »Gondolsz-e rá?«) És a társadalmi problémák merész, nyílt felvetése: a szerelem, a házasság, család, válás kérdései, amiről többnyire csak olcsó idilleket olvasunk. (»Szomorú szerelmes vers«, »Várakozás«, »Emlékezés tíz év előttre«, »Halotti beszéd«, »Népem, tanítsd te őt!...«) De rokonszenves kutató szenvedélye, mely gyárakba éppúgy elviszi, mint tábortüzhöz vagy boncterembe, hogy elményeit realizitikusan, sőt néha kissé naturalisztikus pontossággal közölje, adja át az olvasónak, s mindig hozzáfűzze a tanulást is: a maga nem egy-

szer szimplifikáló, vulgáris, de mindenképpen rokonszenves, pozitív, materialista nézeteit. (»Meditáció.«)

Jobbágy Károly kötete problematikus alkotás. Hibái tipikusak, erénye sajnos kevésbé — ezért kell vele foglalkoznunk. Végso benyomásunk nem lehet más: ez a sok ellentmondást hordozó kötet az ünnepi könyvhét egyik legkellemesebb meglepetése volt s méltán nyert elismerést a fiatal írók pályázatán. Bár minél többen olvashatnák országszerte, — aminek viszont, (s ez is külön probléma!) a kötet viszonylag magas ára éppúgy akadálya, mint a rossz ismertetések és kritikák.

K. NAGY ISTVÁN

Fodor András: Mérlegen

Fodor András legjobb hírű fiatal költőink egyike, pedig ez az első önálló versekötete. Első díjat nyert vele a fiatal írók pályázatán. Kétségtől kiemelt kiemelkedő tehetség. Észreveszi a tájak, jelenségek szépségét; színeket, hangulatokat, finom részleteket remekül érzékeltet gondosan formált, izléses, igényes verseivel. Érzékenység, kifinomult izlés, formai készség, műveltség, nemes humanizmus: ezek a fiatal Fodor András jellemzői. Babits, Juhász, Kosztolányi, Tóth nyomán halad. Igazi »dunántúli« költő, ha van értelme az ilyen meghatározásnak, amin finom forma és nemes tartalom derűs, latin egyensúlyát értik. Még egy hasonlóan kétes értékű, mégis találó közhely kívánczik tollunkra vele kapcsolatban: *posztimpresszionizmus*, egy Bernáth, Egry, Szőnyi festészetével való rokonság jelzője. (Ami melleleg esztétikailag, stílustörténetileg is pontatlan meghatározása annak, ami túl van az impresszionizmuson, mégis sokat hordoz magával annak eredményeiből és kötöttségeiből.) Hangulati elemekkel teljes képszerűség, embernek és világnak látványszerűsége. Formai gondosság, ritmus és rím tökélye, metaforák gazdagsága, ötletes, de nem kihegyezett csattanók. Ez Fodor András költészete, de ha csak ez volna, nem lenne érdemes foglalkozni vele. Ezeket a kvalitásokat sokan elérték előtte is. Az ő költészetének többlete a fiatalos frissesség, ugyanakkor a mély átélés, együttérzés (világgal, tájjal, emberekkel), s ezen keresztül a szocialista humanizmus felé való fejlődés.

Mindezzel azonban mégsem vagyunk megelégedve. Helyenként programszerűnek érezzük, ismét máskor olyan, mintha csak *alibiként* utalna a táj és emberek megváltozott életére, hogy legyen *jogcíme* írni erről a tájról. S egyáltalán: ami a másik embert, a társadalmat, a népet, az országot illeti — mindig csak utalásokkal találkozunk. A munkával, a politikummal való közvetlen érintkezés nyomait nem látjuk. Aligha volna helyes, ha a költő más akarna lenni, mint *ami*. Nem egy versének így is tehetete az erőszakolt aktualizálás. A fiatal költő azonban túlságosan *önmagára* figyelt. Ez az első lépés: a benyomások, élmények felfedezése és gondos, formás kifejezése. A látó kör így is tágul, már ebben a kötetben: a művészet (Bartók), szerelem, barátság élményein át. De a falu, a munka, a nép még mindig csak impresszió, legföljebb együttérzés. Jobban kell figyelni a világot s azt is, hogy miként jelenik meg ez a jobban átélt világ a költő lelkében. Le kell szoknia arról is, hogy másodlagos élményeket tegyen versei tárgyává. Ha csak azt fedezi fel a dunántúli tájban, amit mások már hasonlóan megírtak, akkor jobb, ha tollát nem veszi elő. Ebben a kötetben sok ilyen felesleges »utánérzés« van. Veszedelemes az a »dunántúli hagyomány« is, hogy a költő mindig megkeresi az egyensúlyt. Így hiányoznak az igazi megrendülések, nincsenek konfliktusok, egyenletes idilli hangulat lengi körül a verseket, — de nincs fejlődés sem.

Fodor legerősebb oldala formai tökélye. De ezzel sem szabad megelégednie. Gaz-